

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/200398,TEKST-AUDIO-bo-dawal-Zydom-chleb-13-odc-filmowego-cykl-u-IPN-Nie-tylko-Ulmowie-do.html>
19.05.2024, 18:28

[TEKST + AUDIO] „...bo dawał Żydom chleb”- 13. odc. filmowego cyklu IPN „Nie tylko Ulmowie” dostępny na kanale IPNtv

Data publikacji 19.04.2024

Prezentujemy kolejny odcinek cyklu „Nie tylko Ulmowie”. Film „...bo dawał Żydom chleb” przedstawia historię Tadeusza Nowaka, pracownika niemieckiej fabryki Hugo Schneider AG (HASAG) w Skarżysku-Kamiennej, a zarazem żołnierza Armii Krajowej, który został zamordowany przez Niemców za przekazywanie jedzenia żydowskim więźniom pracującym razem z nim.

„...bo dawał Żydom chleb”

"... Because He Offered Bread to Jews"

Artykuł autorstwa Edyty Krężolek wykorzystany w filmowej narracji dotyczącej Tadeusza Nowaka znajdują Państwo w publikacji IPN: *Represje za pomoc Żydom na okupowanych ziemiach polskich w czasie II wojny światowej*, t. I, red. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, Warszawa 2019, s. 249.

Niemcy, po zajęciu Polski we wrześniu 1939 r., nie tylko rozpoczęli mordowanie polskich elit, ale także przejęli polski system ekonomiczny, w tym fabryki. Sieć takich zakładów okupanci oddali w zarząd koncernowi zbrojeniowemu z Lipska Hugo Schneider AG (HASAG). Dyrektorem filii w Skarżysku Kamiennej był urzędnik lipskiego ratusza i esesman Egon Dalski.

W tego typu fabrykach byli zatrudnieni Żydzi, uwięzieni w obozach pracy, oraz Polacy, zwani robotnikami „wolnościowymi”. Jednak, jeśli nie podjęli oni pracy, byli zagrożeni wywiezieniem na roboty przymusowe do Niemiec. Takim właśnie polskim robotnikiem był w Skarżysku-Kamiennej Tadeusz Nowak. Pracował jako ślusarz, a jednocześnie, jako żołnierz konspiracyjnej Armii Krajowej, kierował pozyskiwaniem amunicji do walki z Niemcami. Mimo kary śmierci, ogłoszonej przez okupantów, nawet za najmniejszą pomoc Żydom, Nowak wraz ze swoją grupą przekazywali żydowskim więźniom żywność oraz listy. Tuż przed Wielkanocą 1943 r. Tadeusz Nowak został złapany na takiej pomocy przez niemiecką służbę ochrony – Werkschutz. 21 kwietnia został skazany na publiczną egzekucję przez

powieszenie. W trakcie egzekucji lina zerwała się, dowódca Werkschutzu dobił polskiego bohatera strzałem z pistoletu. Ciało Tadeusza Nowaka, dla postrachu, powieszono na bramie zakładu. Według niektórych świadków zawieszono na nim tablicę z napisem „Ten Polak dawał Żydom chleb”.

Do takiej właśnie postawy, jak działania Tadeusza Nowaka, nawiązywały polskie pisma konspiracyjne, a wśród nich socjalistyczne „WRN”, nr 18 z 28 września 1942: *Za pomoc Żydom, którzy w znikomej ilości zdolali się wymknąć oprawcom, Niemcy wyznaczyli karę śmierci. Każdy uczciwy człowiek z pogardą traktuje te groźby, bo wie, że pomoc w nieszczęściu, ratowanie zagrożonego śmiertelnie bliźniego jest obowiązkiem silniejszym niż śmierć. Obowiązkiem każdego Polaka jest pomóc ofiarom niemieckiego bestialstwa* (cytat za: Jan Żaryn, *Polska wobec Zagłady*, Ofic. Wyd. Volumen, Warszawa 2019, s. 243).

Większość z tysięcy osób, które udzieliły pomocy Żydom w czasie okupacji niemieckiej nigdy nie została uhonorowana, a najprawdopodobniej nigdy nie będzie publicznie znana. Chcemy ich wszystkich uczcić cyklem filmów „Nie tylko Ulmowie”. Zapraszamy do obejrzenia 13 odc. miniatur filmowych IPN z cyklu „Nie tylko Ulmowie” poświęconej Tadeuszowi Nowakowi – „...bo dawał Żydom chleb”, który prezentujemy w wersji polskiej i angielskiej na kanale IPNtv oraz w mediach społecznościowych.

Kolejny odcinki prezentowane będą do końca maja w każdy piątek o godzinie 10.00.

***

Naukowcy oceniają, że Niemcy w czasie II wojnie światowej zamordowali za pomoc Żydom około tysiąca Polaków. Dzięki heroicznej działalności wielu mieszkańców okupowanych ziem polskich udało się uratować kilkadziesiąt tysięcy polskich obywateli pochodzenia żydowskiego.

***

Zapraszamy do korzystania z publikacji IPN:

Co widziały drzewa - Film animowany o błogostawionej rodzinie Ulmów

Kontakt dla mediów:

Rzecznik Prasowy - Dyrektor Biura:

dr Rafał Leśkiewicz

tel. 602 322 362

rzecznik@ipn.gov.pl

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

AUDIO:

Aby zobaczyć odtwarzać włącz JavaScript

PLIKI DO POBRANIA

[13 odcinek cyklu filmowego IPN „Nie tylko Ulmowie” pt. „...bo dawał Żydom chleb”. \(PL\) \(mp3, 7.95 MB\) 19.04.2024 09:00](#)

[13 odcinek cyklu filmowego IPN „Nie tylko Ulmowie” pt. „...bo dawał Żydom chleb”. \(ENG\) \(mp3, 11.54 MB\) 19.04.2024 09:00](#)

[13 odcinek cyklu filmowego IPN „Nie tylko Ulmowie” pt. „...bo dawał Żydom chleb”. \(ENG\) \(wav, 50.87 MB\) 19.04.2024 09:00](#)